

Урок № 7

“Юридична відповідальність: поняття, підстави, види”

1. Поняття і види відповідальності
2. Поняття, підстави, принципи, цілі та функції юридичної відповідальності.
3. Види юридичної відповідальності.
4. Основи юридичної відповідальності. Презумпція невинуватості.

Поняття і види відповідальності

- Відповідальність – це обов’язок особи зазнати негативних наслідків за вчинки, які не відповідають встановленим суспільством соціальним нормам.

Основні види соціальної відповідальності:

- **Моральна відповідальність**
полягає в осуді суспільством вчинку особи, що не відповідає поняттям добра і зла, чесності і справедливості.
- **Політична відповідальність** – необхідність суб'єкта політичних відносин відповідати за свої рішення перед організацією, що наділила його владними повноваженнями.
- **Юридична відповідальність.**

- Юридична відповідальність - це специфічні правовідносини між державою і правопорушником, що характеризуються засудженням протиправного діяння і суб'єкта правопорушення, покладанням на останнього обов'язку зазнати несприятливих наслідків за скоєне правопорушення.

Ознаки юридичної відповідальності :

1. Спирається на державний примус у формі каральних і правовідновлюючих (компенсаційних) способів.
2. Виражається в обов'язку особи зазнавати певних втрат — позбавлення конкретних благ особистого (позбавлення волі, посади та ін.), організаційного і майнового характеру (конфіскація майна, штраф) за свою вину, тобто нести кару, яка є новим, додатковим, юридичним обов'язком, що не існував до правопорушення.

3. Настає лише за вчинені або вчинювані правопорушення у разі встановлення складу правопорушення. Ця вимога є обов'язковою при покладанні кримінальної або адміністративної відповідальності. Суб'єктом юридичної відповідальності може бути лише особа (фізична або юридична), винна в порушенні правових розпоряджень.
4. Здійснюється компетентним органом у суворій відповідності з законом, а саме — з санкціями норм права, якими встановлюються вид і міра втрат. Юридична відповідальність є реалізацією санкції правової норми в конкретному випадку стосовно конкретної особи.

5. Здійснюється в ході правозастосовної діяльності за дотримання певного процедурно-процесуального порядку і форм, встановлених законом (цивільним процесуальним і кримінально-процесуальним законом про адміністративні правопорушення). Поза процесуальною формою юридична відповідальність є неможливою.
6. Порядок притягнення до юридичної відповідальності визначається нормами процесуального права: породжувані ними процесуальні правовідносини служать формою відносин юридичної відповідальності.

Підставами притягнення до юридичної відповідальності є:

- наявність правової норми, що передбачає склад правопорушення;
- юридичний факт – вчинення самого правопорушення;
- наявність правозастосовного акта, що набрав чинності.

Юридична відповідальність ґрунтується на принципах:

1) законності —

- полягає у тому, що юридична відповідальність:
- настає за діяння, передбачені законом; застосовується в суворій відповідності з визначеним законом порядком;
- припускає наявність складу правопорушення (тобто наявність протиправного, винного діяння);
- настає лише перед передбаченими законом компетентними органами;
- припускає конституційність закону, що встановлює міру відповідальності.
- незнання законів не звільняє від відповідальності (ст. 68 Конституції України);

2) обґрунтованості — виражається

В:

- установленні самого факту вчиненого правопорушником протиправного діяння як об'єктивної істини;
- встановленні інших юридично значущих фактів, пов'язаних з висновками про факт і суб'єкта правопорушення;

3) доцільності –

- полягає у відповідності обраного заходу впливу на правопорушника цілям юридичної відповідальності (захистити правопорядок, виховати поважне ставлення до права).
- Цей принцип вимагає:
- індивідуалізації державно-примусових заходів залежно від тяжкості правопорушення і властивостей правопорушника як особи відповідальності (ст. 61 Конституції України: «Юридична відповідальність особи має індивідуальний характер»);
- пом'якшення і навіть відмова від застосування заходів відповідальності за наявності можливості досягти її мети іншим шляхом;

4) невідворотності — полягає в:

- неминучості настання відповідальності правопорушника;
- оперативності застосування заходів відповідальності за вчинені правопорушення;
- професіоналізмі і добросовісності діяльності правоохоронних органів;
- ефективності заходів, застосовуваних до правопорушників;

5) своєчасності — означає

- можливість притягнення правопорушника до відповідальності протягом строку давності, тобто проміжку часу, не занадто віддаленого від факту правопорушення.
- Для адміністративних і дисциплінарних проступків установлений строк давності в кілька місяців, для кримінальних злочинів — від одного року до 10-15 років (залежно від тяжкості злочину і обставин справи).
- Виконання вироку, що вступив у законну силу, або постанови про накладення адміністративного стягнення також обмежено строком давності.
- Майнова відповідальність здійснюється в межах строку за давнення позову;

- 6) **справедливості** — виявляється в такому.
- кримінальне покарання не встановлюється за проступки;
- при встановленні заходів покарання і стягнення не повинно принижуватися людська гідність;
- зворотної дії в часі не має закон, що встановлює відповідальність або посилює (але не пом'якшує) її;
- за одне правопорушення встановлюється тільки одне покарання.
- «Ніхто не може бути двічі притягнений до юридичної відповідальності одного виду за одне й те саме правопорушення» (ст. 61 Конституції України).

Функції юридичної відповідальності

правоохоронна	виховна
правовідновлююча (компенсаційна)	загальнопревентивна
<ul style="list-style-type: none"> • Спрямована на відновлення незаконно порушених прав, примусове виконання невиконаних обов'язків, властивих цивільній, насамперед, майновій, відповідальності (відновлення майнового права). • Правовідновлюючі санкції мають абсолютно визначений характер: розмір заподіяної шкоди може бути точно встановлений незалежно від обставин правопорушення	спрямована на виховання громадян у дусі поважання закону

правоохоронна

каральна (штрафна)

- Спрямована на покарання державою правопорушника та запобігання новим правопорушенням; притаманна насамперед кримінальній та адміністративній відповідальності, а також цивільній (конфіскація, штраф, відмова в захисті суб'єктивного цивільного права).
- Каральні санкції мають відносно визначений характер, встановлюють вищу або нижчу межу покарання (стягнення): його призначення залежить від обставин правопорушення, ступеня вини, характеристики особи та інших обставин

виховна

спеціально-
превентивна

спрямована на
виховання
правопорушника

Види юридичної відповідальності

- Конституційна (юридична підстава — Конституція)
- настає за порушення норм Конституції України. Маючи високий ступінь нормативної концентрації та ціннісної орієнтації, норми Конституції є нормами прямої дії.
- Питання про притягнення суб'єкта (фізичної або юридичної особи) до конституційно-правової відповідальності вирішується судом

- Матеріальна (юридична підстава — КЗпП України)
- настає за вчинене майнове правопорушення, шкоду, заподіяну підприємству, установі, організації робітниками та службовцями при виконанні ними своїх трудових обов'язків.
- Притягає до відповідальності адміністрація підприємства.
- Захід матеріальної відповідальності — грошове стягнення.
- Правозастосовний акт — наказ.

● Дисциплінарна (юридична підстава — КЗпП України)

- накладається адміністрацією підприємств, установ, організацій (особою, що має розпорядчо-дисциплінарну владу над конкретним працівником) внаслідок вчинення дисциплінарних проступків:
  - 1) відповідно до правил внутрішнього трудового розпорядку;
  - 2) в порядку підпорядкованості;
  - 3) відповідно до дисциплінарних статутів і положень.
- Реалізується виключно в рамках службової підпорядкованості.
- Засоби дисциплінарної відповідальності: догана, пониження в посаді, звільнення.
- Правозастосовний акт — наказ.

● Адміністративна (юридична підстава – КпАП України)

- накладається за адміністративні правопорушення органами державного управління (органами так званої адміністративної юрисдикції) до осіб, що не підпорядковані їм по службі.
- Заходи адміністративної відповідальності — попередження, штраф, адміністративний арешт, позбавлення спеціальних прав (наприклад, прав водія) і т.ін.
- Правозастосовний акт — рішення

● Цивільна (юридична підстава — ЦПК)

- настає з моменту правопорушення — невиконання договірною зобов'язання майнового характеру у встановлений строк або виконання неналежним чином, заподіяння позадоговірної шкоди (цивільно-правової проступку) або здоров'ю чи майну особи.
- Її особливість полягає у добровільному виконанні правопорушником відповідальності без застосування примусових заходів. Державний примус використовується у разі виникнення конфлікту між учасниками цивільних правовідносин.
- Питання про притягнення суб'єкта (фізичної або юридичної особи) до цивільно-правової відповідальності вирішується судом, арбітражним судом або адміністративними органами держави за заявою учасника правовідносини або потерплого.
- Заходи цивільно-правової відповідальності — відшкодування майнових втрат, скасування незаконних угод, штраф, пеня та інші міри, які полягають у примушуванні особи нести негативні майнові наслідки.
- Правозастосовний акт — постанова.

- Кримінальна (юридична підстава — КПК)
- настає за вчинення злочинів, вичерпний перелік яких міститься в КК кодексі, тобто встановлюється лише законом, настає з моменту офіційного обвинувачення, реалізується виключно в судовому порядку.
- Заходи кримінальної відповідальності — жорсткі заходи кримінального покарання, які впливають на особу винного (позбавлення волі, виправні роботи без позбавлення волі та ін.);
- застосовуються лише в судовому порядку.
- Правозастосовний акт — вирок.

● Міжнародно-правова відповідальність —

це юридичний обов'язок суб'єкта-правопорушника ліквідувати наслідки шкоди, заподіяної іншому суб'єкту міжнародного права невиконанням або неналежним виконанням розпоряджень міжнародного права.

- Невиконання або неналежне виконання міжнародно-правових розпоряджень виявляється в тому, що держава-порушниця своїми діями порушила сформований міжнародний правопорядок або своїми діями заподіяла шкоду іншій державі.
- Зміст правовідносин міжнародно-правової відповідальності полягає в осуді правопорушника й в обов'язку правопорушника понести несприятливі наслідки правопорушення. Суб'єктами міжнародно-правової відповідальності можуть бути тільки держави.
- Фізичні і самотійні юридичні особи не несуть такої відповідальності за звичайні правопорушення, оскільки в цих випадках відповідальність є цивільно-правовою.

Юридичними підставами відповідальності є:

- — міжнародний договір;
- — міжнародний порядок;
- — рішення міжнародних судів і арбітражів;
- — резолюції міжнародних організацій (наприклад, статті 24 і 25 Статуту ООН установлюють юридичну відповідальність для всіх держав-членів ООН рішень Ради Безпеки ООН);
- — односторонні міжнародно-правові зобов'язання держав, що встановлюють юридично обов'язкові правила поведінки тільки для держави, що взяла такі зобов'язання, (у формі нот, заяв, декларацій і т.д.).

Презу́мпція невинувáтості

- Презу́мпція невинувáтості або презу́мпція неві́нності (презумпція — лат. *praesumptio*, від *praesumo* — «передбачаю», «угадую») — правовий принцип, за яким щодо особи, яка підозрюється у вчиненні злочину, припускається невинність до того часу, поки її вину не буде доведено у порядку, передбаченому законодавством, і встановлено вироком суду, який набрав законної сили.

- Згідно з першим абзацом статті 11 [Загальної декларації прав людини](#) від [1948](#) та пунктом 2 статті 6 [Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод](#) Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод від [1950](#):
  - Кожен, кого обвинувачено у вчиненні кримінального правопорушення, вважається невинуватим доти, доки його вину не буде

- Аналогічно сформульовано норму **ч. 1 ст. 62 Конституції України:** особа вважається невинуватою у вчиненні злочину і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено в законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду.

